

FORUM

VLEERMUISBESCHERMING... VANUIT EEN IVOREN TOREN?

In Zoogdier 13(4), december 2002, pleit Herman Limpens voor het beschermen van de leefgebieden van vleermuizen door het in kaart brengen en vervolgens beschermen van de netwerken van verblijfplaatsen, de vliegroutes en de jachtgebieden. Als natuur- en vooral vleermuisliefhebber ben ik het daar natuurlijk roerend mee eens. Ik denk echter, dat het van wezenlijk belang is, dat we met beide benen op de grond blijven staan, en dat we ons niet moeten verbeelden dat regels uit de Flora- en Faunawet of de Habitatrichtlijn op zichzelf voldoende zijn om deze bescherming te bereiken. Want zelfs het beschermen van alleen de verblijfplaatsen lukt tot nu toe nauwelijks, hoewel dat veel eenvoudiger is.

Herman schrijft: "We moeten het als een fantastische uitdaging opvatten de kansen te ontdekken, die instrumenten, zoals de Habitatrichtlijn, Natuurbeschermingswet en ook de nieuwe Flora- en Faunawet bieden, zodat we nu eens niet een gebied, of een bepaald biotoop, proberen te beschermen, maar een stelsel van (jacht)gebieden, de elementen die deze verbinden (ecologische infrastructuur), en het stelsel van verblijfplaatsen (zolders, bomen) dat daar weer bij hoort. Door in pilot projecten voor enkele soorten, wier leefgebied een zeer verschillende schaal heeft (zoals bijvoorbeeld de meervleermuis, de ingekorven vleermuis of de franjestaart) het netwerk op de kaart te zetten en als leefgebied te gaan beschermen, kan deze aanpak ontwikkeld worden".

Ik vraag mij echter af hoe groot het draagvlak is voor regels, zoals die in de Habitatrichtlijn. In de Telegraaf van 22 november 2002 schreef Jan Colijn, onder de kop 'Regels zijn regels': "Na korenwolven, boomkijkers, struweelvogels, zandhagedissen, zeggekorfslakjes, dassen, kamsalamanders en modderkruipers kan er nu weer een nieuwe soort aan de lange lijst worden toege-

voegd van zeldzame dieren die complete bouwprojecten in ons land tegenhouden: de grootoorvleermuis. Nadat er al ruim 13 jaar was gesteggeld over het nieuwbouwplan in Winterswijk leek alles eindelijk in kannen en kruiken. Tot dus de *Plecotus auritus* uit de lucht kwam vallen". Uit dit en tal van andere krantenartikelen blijkt, dat er veel onbegrip is voor de gevolgen van de Habitatrichtlijn. In zijn voordracht 'Mensen en dieren' tijdens de Algemene Ledenvergadering van de VZZ op 23 november 2002 wees de Directeur-Generaal van het Ministerie van LNV, Van der Zande, er op, dat er geluiden klinken dat men de Habitatrichtlijn in zijn uitwerking een onwerkbaar instrument vindt.

Tot nu toe spitste de bescherming van vleermuizen zich vooral toe op verblijfplaatsen. Zo worden in 'Bescherming van vleermuizen' (Voûte & Lina, 1986) vrijwel alleen voorbeelden van maatregelen in en om verblijfplaatsen genoemd. Overigens zijn er goede redenen om aan te nemen dat vleermuizen vooral in hun verblijfplaatsen kwetsbaar zijn. Ze zijn tijdens hun winterslaap volkomen weerloos. In de zomer vormen ze kraamkolonies in gebouwen of in

boomholten, waar ze, met vele tientallen, dicht opeen gepakt kunnen zitten. Door bewust of onbewust handelen van mensen, maar ook door een storm, brand of ander onheil, kan zo'n groep in één keer weggevaagd worden. Wanneer vleermuizen niet in hun verblijfplaatsen zijn, lijken ze minder kwetsbaar. Veel vleermuissoorten vertonen tijdens het voedselzoeken een grote flexibiliteit in landschapsgebruik, (zie bijvoorbeeld Anne-Jifke Haarsma over meervleermuizen, 2002). Vliegroutes lopen langs

Deze grootoorvleermuis is bij defensie goed beschermd. Foto: Fons Bongers

een verscheidenheid aan landschapsstructuren en in de loop van de tijd worden zij dikwijls verplaatst. De afhandeling van problemen met huisbewonende vleermuizen was tot voor kort een taak van de Rijksoverheid. Mijns inziens is hier echter nooit in redelijke mate invulling aan gegeven, waardoor de klachten vaak bij vrijwilligers terecht kwamen. Sinds enige tijd

berust de klachtenafhandeling bij de gemeenten, die daar niet, of niet allemaal, enthousiast mee aan de slag bleken te gaan. Ik zou het redelijk vinden als mensen, die vleermuizen in huis hebben, op een eenvoudige manier in aanmerking kunnen komen voor vergoeding van kosten die zij hiervoor maken. Bij mijn weten zijn hier nooit voorzieningen voor getroffen, afgezien van bijzondere gevallen, zoals voor de restauratie van de kerk in Berlicum (Friesland), die een grote kolonie meer-vleermuizen herbergt. Bescherming van vleermuisverblijfplaatsen in bomen blijft nog ver achter bij die in gebouwen. Ik geef hier graag een praktijkvoorbeeld van de manier waarop vleermuizen nu beschermd zijn. In september 2002 kreeg ik bericht over een vleermuiskolonie in een schuur, waarvan het dak vernieuwd moest worden en waarbij er ook dakramen geplaatst zouden worden. Het bleek te gaan om een kolonie van zeker 37 bruine grootoren. De werkzaamheden zouden twee dagen daarna beginnen, waarvoor alle afspraken met de aannemer al waren gemaakt.

Wettelijk gezien zouden die werkzaamheden verboden kunnen worden, maar hoe reëel is dat in een privé-schuur op privé-terrein? Het advies bleef daarom beperkt tot het geven van aanwijzingen over manieren waarop de schade voor de vleermuizen beperkt kon blijven, onder andere door een deel van de zolder af schermen en rondom de schuur andere verblijfplaatsen aan te bieden. Een vergoeding van de onkosten konden we echter niet in het vooruitzicht stellen. Ook bleek dat men eigenlijk verwachtte, dat wij de vleermuizen mee naar huis zouden nemen! In de week na ons bezoek hebben wij op het betreffende adres twee vleermuiskasten afgegeven, met de bedoeling dat deze in de tuin bij de schuur opgehangen zouden worden. Toen bleek echter dat de bewoonster zelf niet bijzonder gecharmeerd was van de vleermuizen in haar schuur.

Vrijwel iedereen draagt de natuurbescherming een warm hart toe, zolang men er maar geen last of beperkingen van ondervindt. Hierin verschillen particulieren en mensen in dienst van de overheid in het geheel niet. Wanneer het idee van Herman Limpens wordt uitgevoerd, zal het aantal mensen, dat last of beperkingen door vleermuisbescherming ondervindt, enorm toenemen. We kunnen ons rijk rekenen met

regels in de Flora- en faunawet of de Habitatrichtlijn, maar regels worden opgesteld door mensen. Als die regels onwerkbaar blijken te zijn, zullen ze worden aangepast. Wel kunnen we van de overheid verlangen dat ze voor vleermuisbescherming meer middelen ter beschikking stelt, maar dan zal zij, zoals Van der Zande in zijn toespraak ook aangaf, steeds verder terugtreden en zal zij de natuurbescherming meer en meer aan de 'markt' overlaten. Onder dat laatste moeten we vooral 'sponsoring' verstaan. Voor sponsors is het van belang dat de door hen ondersteunde doelen regelmatig op een positieve manier in de publiciteit komen. Vleermuizen blijken keer op keer weer echte blikvangers, die van de media snel aandacht krijgen. Als het benaderen van de media weloverwogen gebeurt, kan deze aandacht ook positief zijn. Het moet daarom mogelijk zijn om sponsors te vinden voor een aantal onderwerpen op het gebied van vleermuisbescherming.

Hierbij denk ik in de eerste plaats (maar zeker niet alleen) aan het vergoeden van de kosten, die particulieren maken ten behoeve van vleermuizen in gebouwen. Het voorgaande wil niet zeggen dat ik onderzoek naar het landschapsgebruik van vleermuizen niet zinvol vind, maar daarbij moet het gaan om het bepalen van de kwaliteiten van een landschap voor vleermuizen en niet om een plattegrond met verblijfplaatsen, voedsel- en doortrekgebieden, aan de hand waarvan we van alles kunnen verbieden. Als duidelijk is welke de eisen zijn die vleermuizen aan het landschap stellen, kunnen deze gerelateerd worden aan landschapskwaliteiten, om ze in samenhang daarmee te beschermen. Voor vleermuisbescherming zijn positieve impulsen nodig en niet een groter aantal verbodsbepalingen. Of die voldoende zullen zijn zal uit monitoring moeten blijken.

Literatuur

- Haarsma, A.-J., 2002. Een wijk vol mannen. Resultaten van het eerste telemetrisch onderzoek naar vleermuizen in Nederland. - *Zoogdier* 13(4): 14 - 17.
- Limpens, H., 2002. Beschermd vleermuisleefgebied! Een nieuw informatiebordje in het landschap? - *Zoogdier* 13(4): 18 - 20.
- Voûte, A.M. & P.H.C. Lina, 1986. Bescherming van vleermuizen. Wetenschappelijke mededelingen KNNV nr. 176: 38 pp.

DE VOS IS WEER DE GEBETEN HOND

De bijna 'interim' te noemen regering van Balkenende I is van plan om op een paar belangrijke punten de nieuwe Flora- en faunawet terug te draaien. Zo zou de vos weer vrij bejaagbaar moeten worden. Juist vanochtend, 26 januari, hoor ik op de radio dat de provincie Drenthe daar alvast maar op vooruit loopt en het afschot van de vos nu vrijgeeft in verband met de 'schade aan flora en fauna', in dit geval de weidevogels. De lobby van jagers en boeren is geslaagd. Dat het, zo snel na de invoering van de wet, hiertoe gekomen is, is in de hand gewerkt door het over het algemeen slecht functioneren van de provincies bij het verlenen van afschotvergunningen. De lange voorbereiding van de wet en het herhaaldelijk uitstellen van de invoering ervan zouden een goede voorbereiding toch eigenlijk wel mogelijk gemaakt moeten hebben.

We keren nu dus terug naar een situatie die in de praktijk niet bleek te werken. De vos is immers, ondanks de vrije

bejaging, overal in laag-Nederland 'opgerukt', zoals dat in het gebruikelijke jargon heet. Slechts lokaal kan intensief vossen-afschot enig effect hebben, want vossen hebben zo'n hoge reproductie-

De vos is doorgedrongen in laag-Nederland, hier in het riet. Foto: Jaap Mulder

capaciteit en zo'n hoge mobiliteit (dispersie van jonge dieren) dat elke 'normale' afschot-inspanning weer snel te niet wordt gedaan door aanwas en instroom.

Het mooie van de Flora- en faunawet was nu juist dat, in overleg met de Faunabeheereenheden en op basis van een beheersplan, mooi maatwerk mogelijk werd. Wat de weidevogelproblematiek betreft had dat bijvoorbeeld gekund door het vossen-afschot te concentreren en intensiveren (buurjagers erbij halen) in enkele van de meest kansrijke gebieden, waar nu bijvoorbeeld nog veel grutto's en tureluurs broeden. Daarbij moet aan flinke oppervlakten gedacht worden van minimaal 5000 hectaren. Het heeft geen zin te proberen een klein poldertje vrij te houden van vossen. Op een nachtelijke foerageertocht komt een vos gemakkelijk drie tot vijf kilometer ver. Ook moet je niet proberen een te groot gebied vrij te krijgen van vossen, want op een grote oppervlakte kun je weer niet de vereiste afschotinspanning (aantal mandagen) leveren om een behoorlijk effect te bereiken. Dat blijkt wel uit de praktijk van de laatste jaren.

De aanwezigheid van een enkele vos in een weidevogelgebied kan al behoorlijk verstorend werken, vooral in de tijd dat de vogels zich hier vestigen: ze voelen

zich dan onveilig en vestigen zich liever elders. Vandaar dat het nodig is, als de keuze op bestrijden van vossen valt, om dit zeer intensief (en in de juiste periode: de late winter en het voorjaar) aan te pakken; voor de jager is dat vaak frustrerend, omdat het heel veel tijd en moeite kost om juist die laatste vossen te pakken te krijgen. In de voor weidevogels minder kansrijke gebieden (bijvoorbeeld drogere terreinen met alleen kieviten en scholeksters) kan men dan geheel afzien van vossen-afschot. Daar is de vos in feite een helper van de boer, blijkbaar zonder dat die dat beseft, omdat hij vooral allerlei graseters (hazen, muizen, meerkoeten) verorbert. Bij dit alles moeten we vooral niet vergeten dat de vos er gewoon bij hoort, als deel van de natuur. In het van voor tot achter gemanipuleerde weidegebied, waar de weidevogels het zonder de hulp van honderden vrijwilligers sowieso niet blijken te redden, is de vos soms de laatste druppel. Het kan dan, mits op verantwoorde wijze uitgevoerd, acceptabel zijn te proberen het aantal vossen te verminderen. In de grotere natuurgebieden is dat mijns inziens niet aanvaardbaar.

Jaap Mulder

De rubriek 'Forum' is bedoeld voor opiniërende bijdragen op het gebied van de zoogdierkunde en zoogdierbescherming

In Zoogdier 13 (4) van december 2002 staan in deze rubriek twee inzendingen die weliswaar een opinie weergeven, maar niet opiniërend van aard zijn. Plaatsing was achteraf gezien een ongelukkige keuze. Dat is te betreuren.

Een deel van de inhoud gaat over het jubileumboek van de VZZ. Zoals in 'Inleiding en verantwoording' van dat jubileumboek staat, heeft de beperking in de omvang van het boek ertoe geleid dat bepaalde zaken minder uitvoerig zijn belicht of zelfs zijn weggelaten. De nadruk is gelegd op ontwikkelingen die zich in de periode 1952-2002 binnen de VZZ afspeelden. Het vleermuisonderzoek vond hoofdzakelijk buiten de vereniging plaats.

Het is spijtig dat de indruk gewekt kan zijn dat de zorgvuldigheid waarmee de tekst van ons jubileumboek tot stand is gekomen in twijfel is getrokken. Deze samenvatting van de historie met zo'n veelheid aan materiaal (de VZZ heeft een rijke historie!) verdient alle waardering.

Marius den Boer, eindredacteur